

Εκλεκτικές συγγένειες στη μεθόριο της Ιστορίας

ή

Οι πρόγονοι του Βενιαμίν Σανιδόπουλου

*Τι ήθελα και τους εξήγησα. Αφού συνήθως καμώνομαι πως είμαι ίδιος σαν όλους.
Αφού συνήθως λέω άπογα ψέματα. Τώρα γιατί.
Γιατί μαρτύρησα την διαφορά μου. Ίσως γιατί κουράστηκα πια.
Δεν μ' ενδιαφέρει πια να βλέπουν την διαφορά μου. Δεν τους υπολογίζω πια όπως παλιά.
Θα ζήσω κι έτσι. Αν μ' αφήσουν βέβαια.*

*Οι Ωραίες Ημέρες του Βενιαμίν Σανιδόπουλου
(Κέδρος 1998, σ. 101)*

*...Σ' αυτό το ακαδημαϊκά ακαταχώρητο είδος ανήκει και η τριλογία του Μαραγκόπουλου,
αφού ο συγγραφέας και ο μυθιστορηματικός ήρωάς της
αναθέτουν ακαταπόνητα ο ένας στον άλλο μίαν αλυσίδα ατέρμονων διαμεσολαβήσεων,
προκειμένου να ευδοθηεί μια –ηρωική για τη χαμηλή στάθμη των καιρών–
αναζήτηση με αίτημά της την ελευθερία.*

*Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, «Λογοτεχνία της Ελευθερίας»
περ. Εντευκτήριο, τ. 60, 2003.*

Το ύφος της ζωής τους καλλιεργούν οι λοξίες τύποι που ανθολογεί με δεξιότητα, λεπτή ειρωνεία και κριτική οξυδέρκεια ο Νικήτας Σινιόσογλου στο πρόσφατο έργο του *Αλλόκοτος Ελληνισμός*. Όλοι ανεξαιρέτως εφορμούν με ανοίκειο τρόπο στις παραδεκτές αντιλήψεις, συμπεριφορές, ιδεολογήματα και φιλοσοφίες της εποχής τους. Καθώς όλοι οι, στην κυριολεξία, μυθιστορηματικοί ήρωές του (ο περιπλανώμενος Κυριακός Αγκωνίτης, ο ουτοπικός Πλήθων, ο εκτός τόπου Μάρουλλος Ταρχανιώτης, ο βλάσφημος Χριστόδουλος Παμπλέκης, ο αιρετικός Θεόφιλος Καΐρης, ο ακαθοδήγητος Παναγιώτης Σοφιανόπουλος και ο μυθιστορών Κωνσταντίνος Σιμωνίδης) κινούνται στο μεταίχμιο παραβατικότητας και κανονικότητας: άπαντες «σαλοί» για χάρη αυτού που πιστεύουν και εκείνου που πολεμούν, προδίδουν εμφανή εκλεκτική συγγένεια με τον επίσης ρητώς «σαλό» Βενιαμίν Σανιδόπουλο· αυτόν τον μετανεωτερικό ήρωα ο οποίος, όπως σημειώνεται στο οπισθόφυλλο της πρώτης έκδοσης των *Ωραίων Ημερών* (Κέδρος 1998), υπήρξε: «μια μυθική φυσιογνωμία, εφάμιλλη, στη σπατάλη του πνεύματος και στα πάθη της ψυχής, με εκείνες του Τζούλιο Καΐμη, του Νικολάου Κάλας, του Γιώργου Μακρή ή του Στέλιου Αναστασιάδη...»

Στην Εισαγωγή των *Ωραίων Ημερών* που αφορά στην υποτιθέμενη Εκλογή από το αποσπασματικό έργο του Σανιδόπουλου (που «επιμελήθηκε» ο Ά. Μ.) ο αναγνώστης διαβάζει:

Η Εκλογή αυτή δεν είναι παρά μια πρώτη προσέγγιση στο υλικό που κατέλιπε ο Σανιδόπουλος και προκαταβολικά τονίζω πως, από την άποψη της επίσημης ακαδημαϊκής αποτίμησης ή της ιστορίας της λογοτεχνίας, είναι συνολικά ανορθόδοξη.

και λίγο παρακάτω:

“Γιατί γράφεις ποιήματα αφού δεν ενδιαφέρεσαι να τα εκδώσεις”, τον ερώτησε μια ημέρα ένας φίλος με ελαφριά κακεντρέχεια. «Πρώτον, δεν γράφω ποιήματα», φέρεται ειπών ο Σανιδόπουλος, και συνέχισε με το ιδιωτικό του ύφος: «Τίποτα το τεκμηριωμένο και χαρακτηρισμένο ιστορικά ως ποίημα δεν γράφω. Δεύτερον, τα κείμενά μου συμβατικώς ποιήματα αποκαλώ, θα μπορούσα να τα λέω και δοκίμια (φέρνω αίφνης στο μυαλό μου τις διάφορες παραλλαγές από το *Δοκίμιν της Αγάπης*) ή πειρά(γ)ματα ή ό,τι άλλο. Με τα (συμβατικώς) αποκαλούμενα ποιήματά μου το ύφος της ζωής μου εν γένει καλλιεργώ την γραφή μου όποια θέλει είσθαι αυτή. Δεν διακρίνω μεταξύ άλλων κειμένων και των ποιητικών. Τα “ποιητικά” είναι ας πούμε το εργαστήρι όπου δοκιμάζω να ξαναπλάσω εκείνη “την παιδική καρδιά” που ποθούσε κιόλας από το σαράντα η Αξιώτη, μήπως έτσι τελικώς καταφέρω να διαβάσω κάτι κι εγώ».¹

Ο επαρκής αναγνώστης αντιλαμβάνεται τη συγγένεια με τους εν δοκιμίου ιστορικούς ήρωες του Σινιόσγλου.

Οι περίπατοι του Βενιαμίν Σανιδόπουλου με το προσφιλές του «τρένο»², συγκροτούν πολύ συγκεκριμένα τη δική του σιτουασιονίστικη «ψυχογεωγραφία». Η δική του, επίσης, συλλογή οπτικών ερεθισμάτων πυροδοτεί με τη σειρά της μια «ηρωική μελαγχολία» και spleen, διάθεση αναστοχασμού και ονειροπόλησης που παρεμβαίνει καταλυτικά στον συμβατικό ρου της καθημερινότητας.³ Ανεστιότητα και σχόλη, εξάλλου, συγκροτούν τα δύο κεντρικά χαρακτηριστικά του πλάνητα Σανιδόπουλου (που είναι εμφανώς, όπως ο Αγκωνίτης, αναφομοίωτος από τον χώρο και την εποχή του) και που «συναντιέται με το βλέμμα των πραγμάτων τη δεδομένη στιγμή»⁴.

Ακόμα, η δεύτερη «αρχή» του Πλήθωνα («όσο κατέρχομαι στον εαυτό και την παράδοση, τόσο ανέρχομαι στην ουτοπία», 73) που «γοήτευσε και ενέπνευσε και τον Πάουντ», αποτελεί σαφώς κεντρική αρχή του Βενιαμίν.⁵

«Η αναγκαστική προσφυγή στο ανοίκειο εξηγεί εν μέρει την έλλειψη πρωτότυπου φιλοσοφικού έργου που τόσο συχνά καταλογίζεται σε τέτοιου τύπου λογίους» (286. Αφορά εξίσου και τον Σανιδόπουλο που μόνον σπαράγματα κατέλειπε).

Ο Σιμωνίδης, γράφει ο Σινιόσγλου, ήταν «ανεπίκαιρος, επιπλέον αινιγματώδης και σιβυλλικός, ένας ζωντανός γόρδιος δεσμός που τον διέκρινε η παιδική αθωότητα».⁶ Ο αναγνώστης των τόμων όπου εμφανίζεται ο Σανιδόπουλος συνειδητοποιεί επίσης ότι έχει να κάνει με έναν άνθρωπο που ζει στο όριο των τεκμηριωμένων ηθών και συμπεριφορών. Ο Σανιδόπουλος είναι υπερβολικά καλός για την εποχή του, είναι ένας σύγχρονος σαλός, αλλά

¹ Ο Σανιδόπουλος αναφέρεται προφανώς στην μικρή φράση που δίκην επιμέτρου κλείνει το βιβλίο της Μέλπως Αξιώτη *Θέλετε να χορέυομε Μαρία;*: «Και ίσως θα χρειαστεί εμείς τώρα να ξαναπλάσουμε μια παιδική καρδιά, για να μπορούμε να διαβάσουμε.

² Βλ. πρόχειρα: *Ωραίες Ημέρες*, εγγραφή 8 Σεπτεμβρίου 1985 [82-83] και *Αγάπη / Κήποι / Αχαριστία* [34-39, 75-84 και passim].

³ Κατά τον τρόπο του Κυριακού Αγκωνίτη [Σινιόσγλου 37-38]. Πρβλ.: *Αγάπη / Κήποι / Αχαριστία* [43-51]).

⁴ Σινιόσγλου 39. Πρβλ.: *Αγάπη / Κήποι / Αχαριστία* [57-65].

⁵ Βλ. π.χ. πρόχειρα: εγγραφή 6 Ιανουαρίου 1987 [102] και το αντίστοιχο «ποιητικό» για τον Τζιοβάνι Μπελίνι [251-52] ή και εγγραφή 27 Δεκεμβρίου 1989 [136-38] με το αντίστοιχο «ποιητικό» για της *Μεσοποταμίας τα αγάλματα* [276] καθώς και την άλλη: 5 Φεβρουαρίου 1990 [139-41] με τη δική της «ποιητική» συνοδεία [277].

⁶ Σινιόσγλου 311. Πρβλ.: *Αγάπη / Κήποι / Αχαριστία* [158-165].

όχι διά Χριστόν: από καθαρά ανθρωπιστική διάθεση, κι αυτό ακριβώς τον καθιστά ανατρεπτικό στο μεταμοντέρνο σκηνικό.⁷

Πολύ κοντά στους καταστασιακούς, αυτό που τον ενδιαφέρει κυρίως είναι «η προσωπική παραγωγή του ιστορικού χρόνου, του γνήσιου και αυθεντικού» (329), στάση που ασφαλώς εμπνέει και την προσωπική «πίστη» του Σανιδόπουλου – το παρακάτω απόσπασμα από το *Αγάπη / Κήποι / Αχαριστία* το δηλώνει καθαρά, γι' αυτό και το παραθέτουμε ολόκληρο προς σύγκριση, προς αναστοχασμό και (γιατί όχι;) προς τέρψη:

Ήταν ή δεν ήταν ...σαλός; Γνωρίζουμε από το παρελθόν πολλές περιπτώσεις διανοουμένων που διαμόρφωσαν ένα εθνικό φαντασιακό στο κέντρο του οποίου τοποθέτησαν τον εαυτό τους ως ταγό, οδηγό κ.λπ. του έθνους. Κάποιες φορές το φαντασιακό αυτό ανταποκρίνεται στους όρους του συλλογικού φαντασιακού, στις ανάγκες της συγκεκριμένης κοινωνικής συγκυρίας. Άλλες φορές πάλι πρόκειται απλώς για μια αυτάρεσκη φαντασίωση του διανοουμένου στην οποία βαθμιαία βυθίζεται και από την οποία τρέφεται (ή ακόμα και πεθαίνει). Ο Βενιαμίν Σανιδόπουλος πιθανότατα να ανήκε σ' αυτή τη δεύτερη κατηγορία. Είχε βουλιάξει σε μια απύθμενη φαντασίωση υπονόμησης του κόσμου, από την οποία τρεφόταν αυτός και, στην πορεία του χρόνου, μια δράκα πιστών του οπαδών και φίλων.

Κι ωστόσο η συγκυρία της χρηματισμένης χώρας τού ογδόντα με ενενήντα, που ωθούσε παντοιοτρόπως τους πολίτες της να σκέφτονται τον κόσμο όπως οι χρηματισμένοι γερμανοί ή οι αμερικάνοι, δεν επέτρεπε πολλές φαντασιώσεις. Όλοι μιλούσαν μόνον για τα λεφτά. Μοιράζονταν λεφτά. Ονειρεύονταν περισσότερα λεφτά. Στα πλαίσια της κοινωνικής ηθικής, που διαμορφώθηκε αυτή την κρίσιμη δεκαετία, το να ονειρεύεσαι κάτι διαφορετικό από τα λεφτά καθιερώθηκε ως ανεπίτρεπτο έως και ύποπτο. Στις δεινές εκείνες συνθήκες η ελαφρώς ιδιόρρυθμη ζωή του Σανιδόπουλου υπήρξε εξ ορισμού ανατρεπτική.

Ο αναγνώστης έχει ήδη αντιληφθεί ότι δεν ήταν κάποια καινοφανής ιδεολογία ή στάση που διαφοροποιούσε τη ζωή του. Ο δρόμος του ήταν τερατωδώς ιδιωτικός. Ήταν πράγματι σαλός, όχι βεβαίως διά Χριστόν, αλλά για όλους τους άλλους, αυτούς που συναντούσε, αυτούς που συναναστρεφόταν –κι αυτούς που δυνάμει μπορούσε να συναντήσει στον δρόμο του. Είχε πίστη στον ιδιωτικό του δρόμο κι έπειθε συστηματικά και τους άλλους να τον ακολουθήσουν: από τον φίλο του Κουτλουμούση (στον οποίο κυρίως οφείλουμε τη διάσωση αυτής της *Αυτοβιογραφίας*) έως τις Αντίκλειες και τις Βιολέττες. Πίστευε ακράδαντα ότι ο ιδιωτικός του δρόμος κάποτε θα οδηγήσει σε μια νέου τύπου κοινοτική ζωή.

Την εποχή που επέστρεψε στην Ελλάδα από τη Γαλλία φαίνεται πως είχε αφοσιωθεί ψυχή τε και σώματι σ' αυτή την αλλόκοτη αποστολή. *Πάσχιζε να φέρει τον κόσμο στα δικά του μέτρα* – ό,τι κι αν σημαίνει αυτό. Αυτό διατεινόταν. Αυτό πίστευε. Αυτό έκανε. Κι ωστόσο ο υπόλοιπος κόσμος, υγιής όπως πάντα, συνέχιζε ακάθεκτος την κανονική του πορεία, αδιάφορος για τον «σαλεμένο» Βενιαμίν Σανιδόπουλο και την άχρηστη ζωή του. Δεν μπορεί κανείς να τρέφεται μόνο με όνειρα, όσο ρόδινα κι αν είναι. Ούτε με ιδιωτικές τελετουργίες. Οι διά Χριστόν σαλοί έδρασαν σε άλλες εποχές. Ζούμε τώρα σε ανώδυνη εποχή. Θα φάμε, θα πιούμε, θα γλεντήσουμε. Θα πάμε και θέατρο. Τελείωσε.⁸

Τα συμπεράσματα δικά σας.

⁷ Στο *Αγάπη, Κήποι, Αχαριστία*: ο ήρωας συμφιλιώνεται με την εχθρική πραγματικότητα με συμβολικές (ιδιωτικές κατά κανόνα) τελετές που επιχειρούν να επαναφέρουν στη ζωή τη χαμένη, πλην πολύτιμη, αίσθηση του Ιερού, του Ακριβού και της Σχόλης. Στο κεφ. π.χ. «Φωτοτυπίες», η καλλιτεχνική εν τέλει αναπαράσταση του κόσμου (δες π.χ. παιχνίδι με ποίημα Εγγονόπουλου, την παράθεση των φωτοτυπιών κατά τον τρόπο των κριτικών στα παρισινά Salon του 19ου αιώνα, το εικαστικό σχόλιο για το πορτραίτο του Κουρμπέ κ.λπ., αλλά και το ερμηνευτικό σχόλιο του συγγραφέα στο «Άχρηστη Ζωή II») αποτυπώνει, για τον ήρωα, τη μόνη δυνατή κατανόησή του.

⁸ *Αγάπη / Κήποι / Αχαριστία*, «Άχρηστη Ζωή IV» 191-194.